

Praktyczny wykład Nowego Testamentu

Ewangelia według Łukasza

Część II

Materiały do wykładów (wykład 1.)

Autor: Marek Kaczmarczyk

Spis treści

Wstęp.....	3
Uwagi do oznaczeń w materiałach.....	3
Struktura SEKCJI F1 [10,21-13,21]	4
Budowa argumentu SEKCJI F1	5
WARSTWA I – SEKWENCJA A [10,21-11,13]	6
WARSTWA I – SEKWENCJA A1 [13,6-21]	7
WARSTWA II – SEKWENCJA B [11,14-36]	8
WARSTWA II – SEKWENCJA B1 [12,54-13,5].....	9

Wstęp

Niniejszy kurs stanowi drugą część cyklu Praktyczny wykład Nowego Testamentu – Ewangelia według Łukasza. Wprowadzenie i prezentację podstawowych założeń do niniejszego kursu zawiera pierwszy wykład z części I (luty 2015), dostępny na stornach Szkoły Biblijnej BEREA: www.berea.edu.pl

Prezentacja treści oparta jest na analizie tekstu Ewangelii Łukasza z wykorzystaniem zasad hebrajskiej retoryki biblijnej (HRB) w podejściu semantyczno-tematycznym (PS-T).

Kluczową daną do naszych rozważań jest rozpoznanie kompozycji całej Ewangelii Łukasza jako struktury koncentrycznej, skupiającej się w swoim akcencie głównym na wezwaniu do uczniostwa.

Część II kursu zawierać będzie omówienie wybranych fragmentów począwszy od SEKCJI F1 (tj, od Łk 12,21) do końca tekstu Łukasza.

Uwagi do oznaczeń w materiałach

W materiałach zamieszczone zostały schematy blokowe i teksty z zaznaczeniem ich budowy w postaci mniej lub bardziej uproszczonej. W celu wskazania w tekście miejsc istotnych z punktu widzenia retoryki biblijnej wprowadzone zostały zaznaczenia kolorem. Poniższa tabela przedstawia sposób oznaczeń.

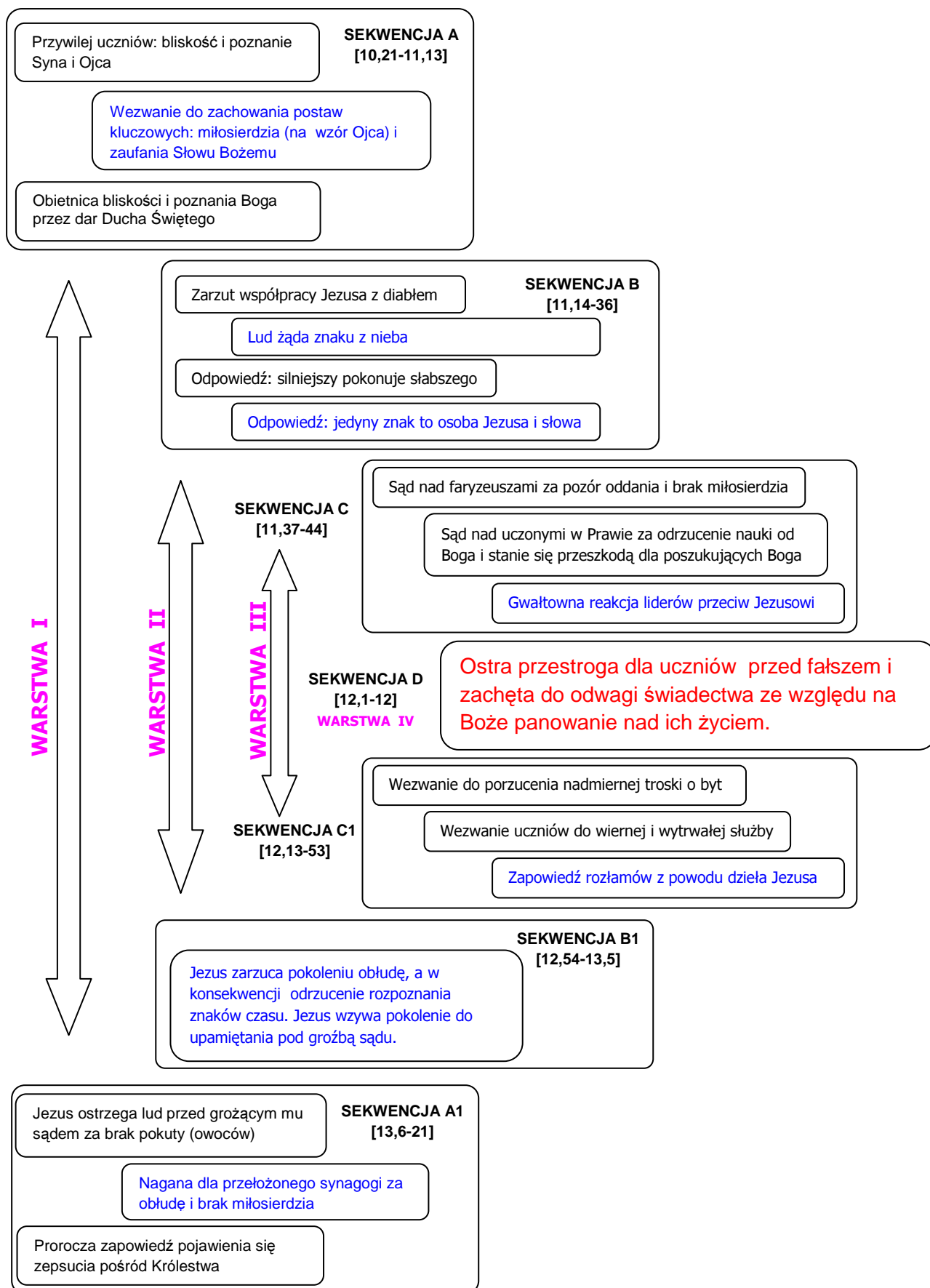
Legenda

Kolor czcionki /ramki	Rola zaznaczonego tekstu
czewony	Oznaczenie tekstu w pozycji głównego akcentu. W przypadku relacji antytetycznej, wskazanie akcentu drugorzędowego.
czewony	Oznaczenie tekstu w pozycji głównego akcentu. W przypadku relacji antytetycznej, wskazanie akcentu pierwszorzędowego.
niebieski	Oznaczenie tekstu w pozycji akcentu lokalnego.
zielony	W przypadku relacji antytetycznej, wskazanie lokalnego akcentu drugorzędowego.

Przykłady:

<p>A abc</p> <p>B abc</p> <p>B1 abc</p> <p>A abc</p>	<p>A abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p>A1 abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p style="padding-left: 100px;">abc</p> <p>abc</p>	<p>Tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p> <p>tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p> <p>tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p> <p>tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p> <p>tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p> <p>tekst tekst tekst tekst tekst tekst</p>	<p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p> <p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p> <p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p> <p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p> <p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p> <p>Tekst tekst tekst Tekst tekst tekst</p>
<p>Tekst został przedstawiony z zaznaczeniem jego budowy poprzez wcięcia i oznaczenia jego części.</p> <p>Kolorem czerwonym oznaczono sam tekst w miejscach akcentu głównego, akcenty pierwszorzędny i drugorzędny.</p>	<p>Tekst został przedstawiony z zaznaczeniem jego budowy poprzez wcięcia i oznaczenia jego części.</p> <p>Kolorem czerwonym oznaczono sam tekst w miejscu akcentu głównego.</p> <p>Lokalne akcenty pierwszorzędne zaznaczone są na niebiesko, a drugorzędny na zielono.</p>	<p>Tekst zwarty bez zaznaczonej graficznie budowy. Zawiera jedynie wskazanie miejsc akcentowanych.</p> <p>Na niebiesko wskazano miejsce akcentu lokalnego.</p>	<p>Tekst zwarty bez zaznaczonej graficznie budowy. Zawiera jedynie wskazanie miejsc akcentowanych.</p> <p>Kolorami brązowym i fioletowym wskazano miejsca akcentu lokalnego, którego elementy są w relacji antytetycznej. Akcent pierwszorzędny zaznaczone na niebiesko, a drugorzędny na zielono.</p>

Struktura SEKCJI F1 [10,21-13,21]

Budowa argumentu SEKCJI F1

Wezwanie uczniów do odrzucenia wszelkiej obłudy

WARSTWA IV

Ewangelia (standardy służby uczniów) Jezusa wywołują sprzeciw i rozdwojenie. Kluczowe postawy to: oparcie życia i zabezpieczenia na Bogu oraz wierność w służbie tym, do których zostało się posłanym.
Wszelka służba zostanie rozliczona.

WARSTWA III

Jezus przestrzega lud przed konsekwencjami trwania w fałszu i ignorowaniem Go i Jego przesłania – przewrotny lud czeka nie tylko strata, ale i sąd

WARSTWA II

Postawy miłosierdzia i wierności Słowu to wyraz bliskości i oddania Ojcu i Synowi (krytyka liderów, którzy porzucili miłosierdzie i wierność).

WARSTWA I

Notatki

WARSTWA I – SEKWENCJA A [10,21-11,13]

[10,21-24] FRAGMENT A - Szczególna pozycja uczniów jako wybranych z prostego ludu do społeczności Jezusa i Ojca.
Łk 10,21-42

(21) W owej godzinie rozradował się w Duchu Świętym i rzekł: Wysławiam cię, Ojcze, Panie nieba i ziemi, że zakryłeś te rzeczy przed mądrymi i roztropnymi, a objawiłeś je prostaczkom; zaprawdę, Ojcze, bo tak się tobie upodobało. (22) Wszystko jest mi przekazane przez Ojca mego i nikt nie wie, kto to Syn, jak tylko Ojciec, a kto Ojciec, jak tylko Syn, i ten, komu Syn zechce to objawić. **(23) I zwróciwszy się na osobności do uczniów, rzekł: Błogosławione oczy, które widzą, co wy widzicie.** (24) Powiadam wam bowiem, iż wielu proroków i królów chciało widzieć, co wy widzicie, a nie ujrzeli, i słyszeć, co wy słyszycie, a nie usłyszeli.

[10,25-42] FRAGMENT B - Kto dąży do życia powinien cenić Słowo Boże i wprowadzać je w czyn.

[10,25-28] ELEMENT A1 - Słowa Prawa prowadzą do życia wiecznego – od miłości Boga do miłości człowieka.

(25) A oto pewien uczony w zakonie wystąpił i wystawiając go na próbę, rzekł: Nauczycielu, co mam czynić, aby dostąpić żywota wiecznego? (26) On zaś rzekł do niego: Co napisano w zakonie? Jak czytasz? **(27) A ten, odpowiadając, rzekł: Będziesz miłował Pana, Boga swego, z całego serca swego i z całej duszy swojej, [i z całej siły swojej, i z całej myśli swojej], a bliźniego swego, jak siebie samego.** (28) Rzekł mu więc: Dobrze odpowiedziałeś, czyń to, a będziesz żył.

[10,29-37] ELEMENT B1 - Człowiek przede wszystkim powinien być bliźnim drugiemu człowiekowi, zwłaszcza temu, któremu może pomóc w potrzebie.

(29) On zaś, chcąc się usprawiedliwić, rzekł do Jezusa: A kto jest bliźnim moim? (30) A Jezus, nawiązując do tego, rzekł: Pewien człowiek szedł z Jerozolimy do Jerycha i wpadł w ręce zbójców, którzy go obrabowali, poranili i odeszli, zostawiając go na pół umarłego. **(31) Przypadkiem szedł tą drogą jakiś kapłan i zobaczywszy go, przeszedł mimo.** (32) Podobnie i Lewita, gdy przyszedł na to miejsce i zobaczył go, przeszedł mimo. **(33) Pewien Samarytanin zaś, podróżując tędy, podjechał do niego i ujrzawszy, ulitował się nad nim.** (34) I podszedłszy opatrzył rany jego, zalewając je oliwą i winem, po czym wsadził go na swoje bydlę, zawiózł do gospody i opiekował się nim. (35) A nazajutrz dobył dwa denary, dał je gospodarzowi i rzekł: Opiekuj się nim, a co wydasz ponad to, ja w drodze powrotnej oddam ci. (36) Który z tych trzech, zdaniem twoim, był bliźnim temu, który wpadł w ręce zbójców? **(37) A on rzekł: Ten, który się ulitował nad nim. Rzekł mu Jezus: Idź, i ty czyn podobnie.**

[10,38-42] ELEMENT A2 - Słuchanie słów Jezusa prowadzi do życia.

(38) A gdy szli, wstąpił do pewnej wioski; a pewna niewiasta, imieniem Marta, przyjęła go do domu. **(39) Ta miała siostrę, a na imię jej było Maria, która usiadłszy u nóg Pana, słuchała jego słowa.** (40) Marta zaś krzątała się koło różnej posługi; a przystąpiwszy, rzekła: Panie, czy nie dbasz o to, że siostra moja pozostawiła mnie samą, abym pełniła posługi? Powiedz jej więc, aby mi pomogła. **(41) A odpowiadając rzekł do niej Pan: Marto, Marto, troszczysz się i kłopotujesz o wiele rzeczy; (42) niewiele zaś potrzeba, bo tylko jednego; Maria bowiem dobrą część wybrała, która nie będzie jej odjęta.**

[11,1-4] ELEMENT B2 - Modlitwa Pańska – manifest uczniów Jezusa; mają odbijać Imię Ojca – okazywać łaskawość i przebaczenie, a także pragnąć Jego pokarmu.

Łk 11,1-54

(1) A gdy On w pewnym miejscu modlił się i zakończył modlitwę, ktoś z jego uczniów rzekł do niego: Panie, naucz nas modlić się, jak i Jan nauczył uczniów swoich. (2) Wtedy rzekł do nich: Gdy się modlicie, mówcie: **Ojcze, niech się uczci jako święte imię Twoje, niech przyjdzie Królestwo Twoje. (3) Chleba naszego powszedniego daj nam każdego dnia. (4) Przebacz nam nasze grzechy, bo i sami odpuszczamy każdemu, kto względem nas jest winowajcą. I na próbę nas nie wystawiaj².**

[11,5-13] FRAGMENT A1 - Wezwanie do wytrwałości w poszukiwaniu bliskości Boga i poznania Go. Zapewnienie o dobroci Boga i Jego woli społeczności z człowiekiem.

[11,5-8] ELEMENT A - Odpowiedź Boga jest pewna ze względu na bliskość relacji i wytrwałość tego, który szuka /prosi.

(5) I rzekł do nich: Któż z was, mając przyjaciela, pójdzie do niego o północy i powie mu: Przyjacielu, pożycz mi trzy chleby, (6) albowiem przyjaciel mój przybył do mnie, będąc w podróży, a nie mam mu co podać. **(7) A tamten z mieszkania odpowie mu: Nie naprzykrzaj mi się, drzwi już są zamknięte, dzieci moje są ze mną w łóżku, nie mogę wstać i dać ci.** (8) Powiadam wam, jeśli nawet nie dlatego wstanie i da mu, że jest jego przyjacielem, **to dla natręctwa jego wstanie i da mu, ile potrzebuje.**

[11,9-10] ELEMENT B - Wezwanie do wytrwałości w poszukiwaniu Boga i Jego odpowiedzi; zapewnienie o przyjęciu odpowiedzi i spotkaniu.

(9) A Ja wam powiadam: Proście, a będzie wam dane; szukajcie, a znajdziecie; kołaczcie, a otworzą wam. (10) Każdy bowiem, kto prosi, otrzymuje, a kto szuka, znajduje, a kto kołacze, temu otworzą.

[11,11-13] ELEMENT A1 – Dar Ducha Świętego – dar Boga ze względu na Jego charakter, jest dobry i pragnie społeczności z człowiekiem, który Go szuka.

(11) Gdzież jest taki ojciec pośród was, który, gdy syn będzie go prosił o chleb, da mu kamień? Albo gdy będzie go prosił o rybę, da mu zamiast ryby węża? (12) Albo gdy będzie go prosił o jajo, da mu skorpion? (13) Jeśli więc wy, którzy jesteście źli, umiecie dobre dary dawać dzieciom swoim, o ileż bardziej Ojciec niebieski **da Ducha Świętego tym, którzy go proszą.**

¹ BW nie wiadomo dlaczego zamienia porządek dwóch ostatnich elementów w pierwszym przykazaniu dot. miłości Boga (BW: (...)) i z całej myśli swojej, i z całej siły swojej).

² **Uwaga:** Treść samej Modlitwy Pańskiej według tłumaczenia R. Popowskiego. Autor przyjmuje inny wariant tekstowy.

WARSTWA I – SEKWENCJA A1 [13,6-21]

[13,6-21] SEKWENCJA A1 – Zapowiedź sądu nad pokoleniem. Brak miłosierdzia liderów, brak owoców Bożego życia wśród pokolenia. Zapowiedź wkradnięcia się zepsucia w obszary Królestwa Bożego.

[13,6-9] FRAGMENT A - Ostrzeżenie przed drastycznym sądem dla pokolenia, które nie wydaje owoców upamiętania (przypowieść o ogrodniku i nieurodzajnym drzewie figowym).

(6) I powiedział to podobieństwo: Pewien człowiek miał figowe drzewo zasadzone w winnicy swojej i przyszedł, by szukać na nim owocu, lecz nie znalazł. (7) I rzekł do winogrodnika: Oto od trzech lat przychodzę, by szukać na tym figowym drzewie owocu, a nie znajduję. **Wytnij je, po cóż jeszcze ziemię próżno zajmuje?** (8) A tamten odpowiadając, rzecze: Panie, pozostaw je jeszcze ten rok, aż je okopię i obłożę nawozem, (9) może wyda owoc w przyszłości; **jeśli zaś nie, wytniesz je.**

[13,10-17] FRAGMENT B - Jezus zarzuca liderom obłudne postępowanie i brak zmiłowania nad cierpiącą kobietą (liderzy kompletnie nie rozumieją istoty sabatu).

(10) A nauczał w jednej z synagog w sabat. (11) A oto była tam kobieta, od osiemnastu lat cierpiąca, pochylona tak, że zupełnie nie mogła się wyprostować. (12) A Jezus, ujrawszy ją, przywołał ją i rzekł do niej: Kobieto, uwolniona jesteś od choroby swojej. (13) I położył na nią ręce; i zaraz wyprostowała się, i chwaliła Boga. (14) A odpowiadając, przełożony bożnicy, oburzony, że Jezus uzdrowił w sabat, rzekł do ludu: Jest sześć dni, kiedy należy pracować. W te dni przychodźcie i dajcie się uzdrawiać, a nie w dzień sabatu. **(15) Odpowiedział mu Pan i rzekł: Obłudnicy! Czy nie każdy z was odwiązuje w dzień sabatu swego wołu czy osła od żłobu i nie wyprowadza ich do wodopoju?** (16) A czy tej córki Abrahama, którą szatan związał już od osiemnastu lat, nie należało rozwiązać od tych pęt w dniu sabatu? (17) A gdy On to mówił, zawstydzili się wszyscy przeciwnicy jego, natomiast lud cały radował się ze wszystkich chwalebnych czynów, jakich dokonywał.

[13,18-21] FRAGMENT A1 - Jezus zapowiada, że postawy obłudnych liderów nie ominą Królestwa Bożego, chociaż rozrośnie się ono do ogromnych rozmiarów.

(18) Dalej mówił: Do czego jest podobne Królestwo Boże i do czego je przyrównam? (19) Podobne jest do ziarenka gorczycznego, które wziął pewien człowiek i wrzucił do swego ogrodu, **i wyrosło, i stało się drzewem, i ptaki niebieskie zagnieździły się w jego gałęziach.** (20) I znów rzekł: Do czego przyrównam Królestwo Boże? (21) Podobne jest do kwasu, który niewiasta pewna wzięła, rozczyniła w trzech miarach mąki, **aż wszystko się zakwasilo.**

Notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

WARSTWA II – SEKWENCJA B [11,14-36]

[11,14-36] SEKWENCJA B³ - Świadczenie Jezusa o złym pokoleniu. Krytyka z powodu niechęci do uczciwego ocenienia osoby i działań Jezusa. Pan ostrzega, że postawa ludu grozi sądem.

[11,14-15] FRAGMENT A1 – Lud oskarża Jezusa o związek z Szatanem i działaniem z jego mocy.

(14) I wypędzał demona, który był niemy. A gdy demon wyszedł, niemy przemówił. I tłum zdumiał się. (15) Niektórzy zaś z nich mówili: On wypędza demony mocą Belzebuba, władcy demonów.

[11,16] FRAGMENT B1 – Lud oczekuje od Jezusa znaku z nieba.

(16) *Drudzy zaś, kuszając go, żądali od niego znaku z nieba.*

[11,17-28] FRAGMENT A2 – Odrzucenie oskarżenia o związek z Szatanem i działanie z jego mocy – ostrzeżenie dla pokolenia przed konsekwencjami braku zdecydowanego zwrotu ku Jezusowi.

[11,17-18] ELEMENT A1 – Zarzut współpracy z diabłem jest nielogiczny, zdradza przewrotność pokolenia

(17) A On znając ich zamysły, rzekł do nich: Każde królestwo, rozdarte wewnątrz, *pustoszeje*, a skłócone domy *upadają*. (18) Jeśli więc szatan sam w sobie jest rozdarty, *jak się ostanie jego królestwo*, skoro mówicie, że Ja mocą Belzebuba wypędzam demony?

[11,19-20] ELEMENT B1 - Jezus wytyka nieuczciwość zarzutu pokoleniu i potwierdza nadejście Królestwa teraz, w tym, czego dokonuje Jezus.

(19) Jeżeli zaś Ja mocą Belzebuba wygania demony, *to czyją mocą synowie wasi wypędzają?* Dlatego oni będą sędziami *waszymi*. (20) Jeżeli natomiast Ja palcem Bożym wypędzam demony, *zaiste przyszło już do was Królestwo Boże*.

[11,21-22] ELEMENT A2 – Z zasady: „silniejszy zdobywa łupy słabszego”, Chrystus musi być kimś większym od diabła skoro uwalnia jego ofiary.

(21) Gdy zbrojny mocarz strzeże swego zamku, *bezpieczne jest mienie jego*. (22) Lecz gdy mocniejszy od niego najdzie go i zwycięży, *zabiera mu zbroję jego, na której polegał, i rozdaje jego łupy*.

[11,23-28] ELEMENT B2 - Jezusa zapowiada fatalne konsekwencje dla nawracających się powierzchownie – nie ma innej drogi jak wierność Jezusowi - Słowu Bożemu.

(23) Kto nie jest ze mną, jest przeciwko mnie, a kto nie gromadzi ze mną, rozprasza. (24) *Gdy duch nieczysty wyjdzie z człowieka, wędruje po miejscach bezwodnych, szukając ukojenia, a gdy nie znajdzie, mówi: Wróć do domu swego, skąd wyszedłem.* (25) *I przyszedłszy, zastaje go wymiecionym i przyozdobionym.* (26) *Wówczas idzie i zabiera z sobą siedem innych duchów, gorszych niż on, [a wszedłszy] i wchodzi, i mieszkają tam. I bywa końcowy stan człowieka tego gorszy niż pierwotny.* (27) A gdy On to mówił, pewna niewiasta z tłumu, podniósłszy swój głos, rzekła do niego: *Błogosławione łono, które cię nosiło, i piersi, które ssałeś.* (28) On zaś rzekł: *Błogosławieni są raczej ci, którzy słuchają Słowa Bożego i strzegą go.*

[11,29-36] FRAGMENT B2 – Nagana dla pokolenia, które nie potrafi rozpoznać wagi nauczania Jezusa ani charakteru jego czynów. Dla tego pokolenia, teraz, jedyny znak to słowa Jezusa, słowa mądrości i sądu.

(29) A gdy się tłumy zbierały, zaczął mówić: *Pokolenie to jest pokoleniem złym; znaku szuka, ale inny znak nie będzie mu dany, jak tylko znak Jonasza.* (30) *Jak bowiem [stał się] Jonasz stał się znakiem dla Niniwczków [znakiem], tak będzie i Syn Człowieczy dla tego pokolenia.*

(31) *Królowa z południa stanie na sądzie wraz z [mężami pokolenia tego] tym pokoleniem i spowoduje ich potępienie, gdyż przybyła z krańców ziemi, aby słuchać mądrości Salomona, a oto więcej niż Salomon [tutaj].*

(32) *Mężowie z Niniwy staną na sądzie wraz z tym pokoleniem i spowodują jego potępienie, gdyż [pokutowali] na skutek zwiastowania Jonasza pokutowali, a oto więcej niż Jonasz [tutaj].*

(33) *Nikt zapalwszy świecę nie stawia jej w ukryciu ani pod korcem, ale na świeczniku, ażeby ci, którzy wchodzi, widzieli światło.* (34) *Świecą ciała jest oko twoje. Jeśli oko twoje jest [szczerze] zdrowe, i całe ciało twoje jest jasne. A jeśli jest [złe] chore, i ciało twoje jest ciemne.* (35) *Bacz więc, by światło, które jest w tobie, nie było ciemnością.* (36) *Jeśli więc całe ciało twoje jest jasne i nie ma w nim cząstki ciemnej, będzie całe jasne, jak gdyby świeca oświeciła cię swym blaskiem.*

³ **Uwaga:** Skreślenia w tekście i wstawki w nawiasach prostokątnych wynikają z korekty porządku słownego za greką.

WARSTWA II – SEKWENCJA B1 [12,54-13,5]

[12,54-13,5] SEKWENCJA B1 - Jezus zarzuca pokoleniu obłudę i niechęć do rozpoznania znaków czasu oraz wzywa do upamiętania pod groźbą sądu.

(54) Powiedział też do tłumów: Gdy zobaczycie chmurę pojawiającą się od zachodu, zaraz mówicie: Deszcz nadchodzi, i tak jest. (55) A gdy południowy wiatr zawieje, mówicie: Będzie upał, i tak jest. (56) **Obłudnicy!** Zjawiska ziemi i nieba umiecie rozpoznać, a jakże więc nie umiecie rozpoznać obecnego czasu? (57) **Dlaczego więc sami z siebie nie umiecie osądzić, co jest sprawiedliwe?**

(58a) Gdy więc idziesz ze swoim przeciwnikiem do urzędnika,

(58b) **staraj się załatwić z nim sprawę w drodze,**

(58c) aby cię nie zaciągnął przed sędziego, a sędzia oddały cię strażnikowi, a strażnik wrzuciłby cię do więzienia.

(59) Powiadam ci, że nie wyjdiesz stamtąd, dopóki nie oddasz ostatniego grosza.

Łk 13,1-21

(1) W tym samym czasie przybyli do niego niektórzy z wiadomością o Galilejczykach, których krew Piłat pomieszał z ich ofiarami. (2) I odpowiadając, rzekł do nich: Czy myślicie, że ci Galilejczycy byli większymi grzesznikami niż wszyscy inni Galilejczycy, że tak ucierpieli? (3) Bynajmniej, powiadam wam, lecz jeżeli się nie upamiętacie, **wszyscy podobnie poginiecie.** (4) Albo czy myślicie, że owych osiemnastu, na których upadła wieża przy Syloe i zabiła ich, było większymi winowajcami niż wszyscy ludzie zamieszkujący Jerozolimę? (5) Bynajmniej, powiadam wam, lecz jeżeli się nie upamiętacie, **wszyscy tak samo poginiecie.**

Notatki

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Berea

Chrześcijański Ośrodek Edukacyjny